

РИЗИКООРІЄНТОВАНІ ОПЕРАЦІЇ В СИСТЕМІ ОБЛІКУ: ПОНЯТТЯ, ТИПОЛОГІЯ, МЕТОДИ ВИЗНАЧЕННЯ

На сьогодні відсутнє однозначне розуміння ризику, зокрема в економіці і підприємстві. Розмаїтість думок про сутність ризику пояснюється, зокрема, багатоаспектністю цього явища, певним його ігноруванням в існуючому господарському законодавстві, недостатнім використанням у реальній економічній практиці й управлінській діяльності. До того ж, ризик – це складне явище, що має безліч неспівпадаючих, а, іноді, протилежних реальних основ.

Актуальність оцінки ризиків суб'єкта господарювання має першочергове значення, оскільки від точності визначення усіх ризиків і факторів, які впливають на його діяльність, залежить як об'єктивність прийняття управлінських рішень, його фінансове становище, так і якість контрольно-ревізійних заходів.

Основним методом визначення ризикових операцій є аналіз фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання за звітними даними та матеріалами попередніх ревізій. Його завданням є оцінка ефективності управління та виявлення факторів, які позитивно / негативно вплинули на кінцеві фінансові результати діяльності суб'єкта господарювання.

При цьому основними джерелами інформації для проведення такого поглибленого аналізу служать: Баланс (Звіт про фінансовий стан) – форма № 1; Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) – форма № 2; Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом) – форма № 3; Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом) – форма № 3-н; Звіт про власний капітал – форма № 4; Примітки до річної фінансової звітності (форма № 5) та інші звіти й інформація, необхідна для якісного аналізу, виявлення резервів виробництва та визначення ризикових операцій.

Виділяють два основні методи визначення ризикових операцій:

- 1) орієнтація на фінансові порушення, виявлені ревізіями у інших суб'єктів господарювання;
- 2) орієнтація на операції, щодо яких не забезпечений внутрішньогосподарський контроль.

Суть першого методу полягає в тому, що фінансовий інспектор чи інша перевіряюча особа повинна взяти до уваги порушення, виявлені попередніми контрольними заходами цього суб'єкта господарювання або у інших суб'єктів. Такі порушення можуть свідчити про наявність аналогічних ризикових операцій на об'єкті контролю у новий ревізійний період.

Другий метод означає, що якщо у суб'єкта господарювання відсутній або неефективно діє внутрішньогосподарський контроль, це збільшує ймовірність проведення ризикових операцій. А система внутрішньогосподарського контролю – це, насамперед, сукупність внутрішніх правил та процедур контролю, запроваджених керівництвом суб'єкта господарювання з метою

забезпечення (в межах можливого) стабільного та ефективного його функціонування, дотримання внутрішньої господарської політики, збереження та раціонального використання активів, запобігання фальсифікаціям та помилкам, ведення та подання достовірної фінансової звітності.

З урахуванням недоліків системи внутрішньогосподарського контролю суб'єкта господарювання визначаються ризикові операції, які підлягають першочерговому поглибленому вивченню.

Такими недоліками в системі внутрішньогосподарського контролю є:

- відсутність наказу про облікову політику;
- не проведення інвентаризацій основних засобів і товарно-матеріальних цінностей;
- недотримання законодавчих обмежень при прийнятті на роботу обліково-фінансових та матеріально-відповідальних працівників, порядку та періодичності їх перепідготовки;
- невизначеність статусу осіб, відповідальних за здійснення внутрішньогосподарського контролю та їх обов'язків;
- не створення належних умов для збереження суб'єктом господарювання коштів і матеріальних цінностей;
- відсутність посадових інструкцій;
- відсутність графіка документообігу та контролю за його дотриманням;
- не дотримання правил прийому документів на виконання;
- не проведення системного основного аналізу цільового та економного використання усіх видів ресурсів.

Типи ризиків в системі бухгалтерського обліку суб'єктів господарювання визначені таблицею 1.

Таблиця 1

Типологізація ризиків бухгалтерського обліку

Місце виникнення	Сфера виникнення	Типи ризиків
Зовнішнє середовище	Ризики пов'язані з процедурою державного, громадського та професійного регулювання бухгалтерського обліку	– ризики, які пов'язані з переходом на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності;
		– ризики, які пов'язані з протиріччям у національних стандартах бухгалтерського обліку та звітності, Господарському кодексі України, Податковому кодексі України, інших законодавчих та нормативних актах
Внутрішнє середовище	Ризики, пов'язані з виробництвом та бухгалтерським обліком суб'єкта господарювання	– ризик, який пов'язаний спотворенням в обліковій інформації;
		– ризик, який обумовлений рішеннями, прийнятими при формування обліку та аудиту суб'єкта господарювання

Фактори, що впливають на ступінь ризиковості операцій, поділяються на об'єктивні й суб'єктивні.

Об'єктивні фактори не залежать від суб'єкта господарювання (зовнішні): законодавча база, соціально-економічні (політичні, ринкові, митні), природні фактори.

Суб'єктивні фактори безпосередньо залежать від суб'єкта господарювання: рівень організації виробництва, можливість забезпечення якості продукції, робіт чи послуг, вибір типу контрактів, ступінь кваліфікації.

Наведені фактори тісно пов'язані між собою та мають спільні елементи. Тому їх необхідно розглядати як логічно взаємопов'язані.

Ідентифікація ризикових операцій визначає систему класифікації ризиків господарської діяльності, у той же час класифікаційна система ризиків сама по собі служить інструментом ідентифікації. Вона проводиться протягом усього життєвого циклу ризикової ситуації, оскільки можливе виявлення нових сигналів і ознак ризикової операції.

Література

1. Борщ В. Обліковий ризик: визначення, складові. Процес виникнення та фактори впливу // Вісник КДТЕУ. Сер. Економіка. – 1998. – № 1. – С. 122-126.
2. Закон України від 26 січня 1993 року № 2939-ХІІ «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні». Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 03 лютого 2016 року № 43 «Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України». Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016>